

„Mi ’47-esek vagyunk, fél szóból is értjük egymást”

Az elmúlt években a párkányi Simon-Júda napi vásáron egy közismert, neves színész-humorista is árulta könyveit. Amellett, hogy színész, még sikeres könyveket is publikál, sőt gyermekirodalommal is foglalkozik.

Nekem miskolci vendégeim voltak, akikkel szívesen megálltam az említett művész sátra előtt. Több könyvet vásároltak tőle ők is. A művész üzlettársa, aki besegített neki az árusításban, fennhangon hirdette az őket körülálló vevőknek és nézőknek, hogy a kezében tartott könyvet, melynek 10 € az ára, bárki ingyen megkaphatja, ha megfejtí, hogy mit ábrázol a borítólapon.

Egyből felismertem Michelangelo híres freskójának részletét, melyet Rómában a Vatikánban, a Sixtus-kápolnában láthattam. A teremtésnek azt a pillanatát ábrázolja, amikor a teremtő Isten ujja majdhogynem csak megérinti Ádám ujját – és ezzel kelti életre. El is mondtam ebbéli ismereteimet, de erre az elárúsító azt mondja, hogy jobban nézzem meg a képet, mert van valami fontos rendellenesség rajta. Azonnal észrevettem, hogy a két fontos személy feje fel van cserélve. Elmondtam észrevételemet, amikor már az író kapcsolódott bele a beszélgetésünkbe, mondván, azért is az a címe a könyvnek, hogy „Fordított teremtés”, mert nem az Isten teremtette az embert, hanem az ember teremtett magának Istent. Ugyanis milyen Isten az, aki az egyik embert szereti, a másikat meg természeti csapásokkal sújtja. Hogy lehet így azt mondani Istenre, hogy ő maga a szeretet.

Megpróbáltam elmagyarázni, hogy az Isten már a világ teremtésekor belekódolta a természetbe annak törvényeit, például a nagy esőzéseket, árvizeket vagy földcsuszamlásokat, s mindez nem azért van, mert az Isten nem szereti az ott lakó embereket. Persze az ő mindenhatósága folytán tud róla, de a természet törvényét nem változtatja meg. A sok „miért” kérdés meg misztérium – titok. Mi emberek annyit sem értünk meg Isten terveiből meg útjaiból, mint egy hangya az atomerómű működéséből, az atommag hasadásának láncreakcióiról nem is beszélve. A művész figyelmesen hallgatott a körülöttem állókkal együtt. Jobbnak láttam, ha nem folytatom az eszmefuttatást, mert feltartottam őt az árusításban. Ő maga is azt mondta, hogy menjek el este a kultúrházba, ott folytathatjuk a beszélgetést. Ezt azonban visszautasítottam.

Bemutatta az egyik sikerkönyvét, kezembe adta a róla szóló neves személyek méltató bírálatait. Megfogott a szép kritika a „Sohasem volt Toscana” című könyvről. (Azóta már elolvastam,

valóban remek, mestermunka). Kifizettem érte a 10 €-t, és a miskolci barátnőimmal hazamentem. Otthon összegeztük a történeteket. A barátnőm mondta, hogy butaságot csináltam, mert nem kértem el az ingyen beígért könyvet, hiszen megfejtettem a rajta látható talányokat.

Másnap ismét arra sétáltunk. Megemlítettem a művésznak az előző napi beszélgetésünket. Emlekezett rám – egy kis változással, miszerint azért nem kaptam meg a könyvet, mert én nem tudtam megmondani, hogy mit ábrázol a kép. Erősködtem, hogy éppen az ellenkezője az igaz. Mondtam, hogy tanúim vannak rá, mellettem álltak ugyanis tegnapi barátnőim.

– Nekem is sok mindenre van tanúm, kezit csókolom – volt a válasz. Meg hogy: Csak nem képzelem, hogy ingyen nekem adott volna egy 10 €-t érő könyvet. – Csak játék volt az egész, kezit csókolom.

Azt válaszoltam:

– Mi ’47-esek vagyunk, fél szóból is értjük egymást. (Én valóban ’47-es születésű vagyok.)

Ez ugyanis a művész egyik kabaréjelenetének volt a címe.

Meglepődött a válaszomon, és azt mondta: Nyújtsak neki békejobbot.

Mi mást tehettem. Kezet nyújtottam, mire ő kezet csókolt.

Családom háborús emlékei

Serdülő koromban apám sokat mesélt nekem a háború borzalmairól. Több alkalommal szinte csoda folytán menekült meg a közvetlen életveszélyből, a halál torkából, hiszen kint harcolt a fronton. Ezekről talán majd egy más alkalommal írok.

Most azt szeretném írásban megörökíteni, hogyan került haza. Harcoltak ők Erdélyben, a Kárpátokban, majd később a mai Ukrajna területén, Kárpátalján. Már közelgett a háború vége, ezt mindenki tudta, nyomultak előre az oroszok. Az ő hadtestüket is áthelyezték Szlovákia területére, Nyitra mellé, Nagylapásra. Ez a község a Léva felé vezető útvonalon fekszik, szűk ötven kilométerre Lévától. Mi Lévától délre, úgy 13 kilométernyire fekvő falucskában laktunk. Apám oda szeretett volna hazajutni, ha már ép bőrrel megúsza a front poklát. Tudta, hogy alakulatuk majd Léva felé vonul tovább, csak az volt a kérdés, mennyi ideig állomásoznak Nagylapáson.

Elhatározta hát, hogy hazamegy. Szólt a parancsnokának, hogy haza szeretne menni, aránylag közel lakik, engedélyt kért a távozásra. Kapott egy kerékpárt, meg engedélyt arra is, hogy Garamkálnán átengedjék a hídon. Föltétel volt, hogy aztán Léván jelentkezzék nála. Apám megígérte, majd útnak indult. Puska, töltények és harminckét kézigránát volt nála egy zsákban. Ez utóbbiakat útközben hazafelé bedobta a Garamba.

Eljutott a hídig. Ettől félt a legjobban, mert tudta, hogy a kálnai hidat őrzik, esetleg nem fogják őt ott egykönnyen átengedni, talán még dula-kodásra is sor kerülhet. Apám már nagyon vágyódott haza. Még az a gondolat is átvillant az agyán, ha az őr nem akarja átengedni, belöki őt a Garamba, aztán ússzon ki magának, ahogy tud, nem túl mély ott a víz.

Közeledett a hídroz. A hidat őrző katona rásegezte a puskáját és felszólította:

– Állj, vagy lövök!

Apám felismerte benne falubelijét, kortársát. Rászólt:

– Jani, te vagy?

Az meg visszaszólt:

– Feri, te vagy? Nem engedhetlek át a hídon. Ha nem engedelmessz, le kell lövelek.

– Dehogy lősz le, gyere velem, menjünk haza, vége van a háborúnak. Az oroszok itt vannak a sarkunkban. Most lövessük agyon magunkat, amikor már átvészeltük a háborút és túléljük?

Megmutatta az engedélyét is a híd átlépésére. Jani csak két nap múlva jött haza, akkor ugyanis már fölrobbantották a hidat. Mikor apám betop-pant a házba, nagyanyám látta meg őt először. Összeapta a kezét, majd suttogva mondta neki, gyorsan menj a konyhába átöltözni, mert a házunkat már elfoglalták az oroszok, nehogy meg-lássanak katonaruhában. Apám beállította pus-káját a konyha sarkába és ment átöltözni. Ebben a pillanatban belépett egy orosz katona. Nagy-anyám észrevétlenül egy télikabátot dobott a puskára. A katona kérte nagyanyámat:

– Kazaj, davaj malakó ocsiny baleznij! – és a gyomrára mutatott.

Nagyanyám örült, hogy csak tej kellett. Kezébe nyomott egy köcsög tejet, mire a katona elment. Szerencsére nem vette észre a puskát a sarokban.

Pár nap múlva apám elment felkeresni Léván az alakulatát, de már nem lelta meg őket. Felozlatták a csapatot, mert megszállták a várost az oroszok, nem volt értelme a további ellenállásnak.

Azokat az orosz katonákat, akik nálunk lak-tak, nemsokára elvezényelték máshová. Helyü-ket tizenegy magasrangú tüzérszt foglalta el. A mi házunk lett afféle főhadiszállásuk. Házunk falára ki is tettek egy táblát, melyre rá volt írva oroszul, hogy ez itt a parancsnokság.

Azért választották a mi szegényes házunkat, mert a nagyapám harangozó volt, s neki volt kulcsa a templom tornyához. Kérésükre átadta nekik a kulcsot. A tisztek onnan figyelték messzelá-tóval a környéket és a németek frontvonalát.

Egy alkalommal történt, hogy egy katona beron-tott a szobánkba. Foszforos gyufájával cigarettára gyújtott oly módon, hogy a gyufát végighúzta anyám politúrozott ruhásszekrényén. Maradandó nyomott hagyott maga után a gyufa. A tisztpo-fonvágta a katonát, és azonnal kiutasította a szobából, mutatta neki, hogy kárt okozott a „kazaj” bútorán, meg hogy olvassa el, mi van a ház falán függő táb-

lára írva. Többé oda közkatona be nem merészke-dett. Apám látta, hogy intelligens emberekkel hozta össze a sors, hát összebarátkozott velük.

Az egész lévai járást Malinovszkij marsall had-serege foglalta el. A mi falunkban a tüzérekén kívül még a hadsereg csendőrsége volt elszállásolva, akiktől minden katona rettegett. „Kombat”-nak hívták ezt a katonai osztagot, kémelhárítók voltak. A főnökük egy gyalogos tiszt volt. Bár a tüzérsz-teknek magasabb rangjuk volt, a kémelhárítók mégis hatalmaskodhattak felettük is.

Közben híre ment a faluban, hogy Szulényi Feri hazajött a frontról. Falunk bírója feljelentet-te őt mint szökött katonát a Kombatnál. Ilyen tettért biztos halál járt. A kémelhárítók komisz-szárja eljött hozzánk két felfegyverzett katonával kihallgatni az apámat. Kérdéseket tett fel neki, hogy hol volt katona, kinél szolgált, hol harcol-tak stb. Apám csak annyit mondott, hogy 39-ben vonult be. Mondták neki, hogy másnap újból ki fogják őt hallgatni, azzal elmentek. A házunkban lakó tüzérek parancsnoka hivatásos gárdatiszt volt, kapitányi rangban. Látta, hogy ott jártak a Kombat veszélyes emberei, akiket a hátuk mö-gött ők is állandóan szidtak. Megkérdezte hát apámtól, mit akartak tőle, miért vallatták. Apám elbeszélte az egész történetét, azt is, hogyan ke-rült haza, meg hogy a puska a töltényekkel együtt, meg a bicikli is a padláson van elrejtve.

Nekik ugyan nem tartozott a hatáskörükbe mindezt apámtól átvenni, mégis megírtak egy „bumázskát”, mely szerint apám nekik önként mindent leadott, és hogy Léván már felozlott az alakulata. Ha ez a tiszt ezt nem teszi meg, apá-mat másnap a Kombat komiszszárja agyonlöveti, vagy legjobb esetben száműzeti Szibériába. Így azonban nem történt bántódása. Ez a tiszt apám személyében egy ellenségét mentette meg a biz-tos haláltól. Persze, ők személy szerint nem vol-tak egymásnak ellenségei.

Hogy a falunk bírója miért jelentette fel apá-mat? Azért, mert féltette az életét meg a család-ját is. Ugyanis volt a falunkban egy véresszájú kommunista szimpatizáns, aki besúgott és ösz-szedolgozott a Kombat parancsnokával. Ő szo-rongatta a bíró torkát, fenyegette őt, hogy ha nem jelenti fel apámat a Kombatnál, nagyon megbánhatja.

Az egyik orosz tüzérszt – főhadnagyi rang-ban – civilben tanár volt. Popovnak hívták. Na-gyon szerette a gyerekeket, sokat játszott a test-véreimmel. (Én még akkor nem voltam a vilá-gon.) Nővérem kilencéves volt, szeretett énekel-ni. Popov, amikor telefonált a beosztott tisztjei-vel, a végén énekeltetett a nővéremmel a telefon-ba különböző gyerekdalocskákat, amiket éppen tudott, például:

Szombat este kimentem a kútra,

Letettem a vödromet az útra.

Arra ment a galambom, a csalfa

Belelépett, kilyukadt a vödromnek az alja.

Bújócskát is játszott vele, a tisztjeivel együtt, oly módon, hogy nővéremnek, akik őt egyébként Gáljának, Gáljuskának hívtak, le kellett kuksolnia egy szék mögé, a tisztek meg a keresésére indultak. Popov először ráterítette a kabátját, hogy ne látszódjék ki a szék mögül, majd mind-egyik a sajátját dobta rá, mondván, itt sincs, ott sincs, amott sincs. Végül nővérem már nem bírta a sok kabát súlyát, felborult, és mindnyájan nevettek a mókán.

Popov szüleimnek megmutatta a felesége fényképét és egy szőke hajtincset, amely az ő kislfiáé volt. Magyarázta apámnak:

– Panyimájes, Franto? Pjotr, Jekatyerína, Nyikolaj, Lenin, Sztálin vszjo ravno...

A szomszéd faluban a református templomban egy mozitermet rendeztek be, oda jártak szórakozni. Popov a tizenegy éves bátyámat is többször magával vitte filmet nézni. Szüleim minden aggodalom nélkül elengedték.

A film vetítése közben az épület felett állandóan zúgtak a messzehordó ágyúk lövedékei. Zavarták a film élvezetét. Az egyik tiszt telefonon átszólta a központba, hogy intézkedjenek, hagyják abba a tüzelést, amíg ők filmet néznek, ne zavarják őket. Le is állították pár órára az ágyúzást. Bátyám gyerekfejjel akkor eszmélt rá, hogy kiknek a társaságában van ő most tulajdonképpen. Nemrég a véletlen folytán, a tévében, egy éjszakai előadásban ismét látott egyet ezek közül a régi filmek közül. Amerikai film volt 1941-ből, a korábban műkorcsolyázó világbajnoknő, Sonja Henie-vel a női főszerepben. Sun Valley Serenade volt a film címe, egy románcról forgatták. A szocializmusban ilyen filmet nálunk nem volt szabad vetíteni.

Falunk kocsmájában volt felállítva a fürdőjük. Hogy ezt miként oldották meg, nem tudom, mert hiszen sem villany, sem vízvezeték akkor még nem volt a falunkban. Oda jártak a mi házunkban lakó tisztek is fürdeni. Egy alkalommal az egyik tiszt magyarázta anyámnak, hogy fürdeni megy, adjon neki – és mutogatta magán, kezét lábát simogatva, hogy mit. Anyám törülközőt nyújtott neki, mire a tiszt mutatta, hogy neki is van. Szappant kínált, azt is elutasította. Anyám végül síró kefével mutatott, mire a tiszt sértődött hangon fejét csóválva rászólt anyámra: Elizabeta, Elizabeta...! Majd elment. Mikor aztán visszajött a fürdésből, egy szivacsot nyomott anyám kezébe, mutatta, hogy ő azt kért.

Bizony akkor a mi házunkban ilyen „luxuscikk” nem létezett. Fürdőszobánk sem volt. Nagy lavórban vagy mosóteknőben történt a tisztálkodás tetőtől-talpig.

Anyám alig haladta meg a harmincadik évét és már sötét ruhában járt, mint a többi falusi asszony. Az egyik tiszt hozott is neki egy tűzpiros selyem, lángnyelves mintázatú ruhát, hogy azt vegye fel. Dehogyan vette. Magában azt gondolta, hogy vajon ki és hol siratja ezt a szép ünneplő ruháját, amit elvettek tőle. Tiltakozva elutasította.

Az étkezés úgy volt megoldva, hogy a tisztek vételezték valahol a húst, zsírt, lisztet stb. Nagymamám és anyám meg mindennap sütöttek-főztek. Persze a mieink is azt ették, amit nekik készítettek.

Aztán az történt, hogy továbbvonulási parancsot kaptak az oroszok. Érsekújvár felé mentek. Popov egy aknaszilánktól halálos sebet kapott. Ezt úgy tudtuk meg, hogy visszavonuláskor néhány napra ismét ugyanazok a tisztek kerültek a falunkba. Ők mondták el a szüleimnek. Szüleim nagyon sajnálták Popovot, mert – bár orosz volt – jólelkű, becsületes embert ismertek meg személyében.

Falunk a front színterévé vált. A Garam bal felén húzódott, a túlsó parton voltak a németek. Civil lakosság nem maradhatott tovább a faluban, parancsba adták, mindenki meneküljön, ki hogyan tud. A családok szekereken mentették, ami menthető volt. Ipolyság mellé, Tesmagra irányították őket. Az ottani lakosok bizony nem örültek nekik. Pajtákba, istállóba helyezték el őket, ahol azelőtt orosz katonák voltak elszállásolva. Majd mindenki tetves lett utánuk. Nővérem dús, hosszú haja is tele lett tetűvel.

Amikor hazajöhettek, elszörnyedve vették tudomásul, hogy házunkat mézárszéknek használták. Tehenek és disznók rothadó beleivel, bőrével, csontjaival voltak tele a szobáink. Ami értéket előzőleg elrejtettek, az oroszok megtalálták, kiásták, elvitték. Egyedül egy fazék disznózsír maradt meg, amit nagymamám a kútba engedett le. Szüleimnek nulláról kellett kezdeni az életet.

Anyám próbálta a nővérem haját megtisztítani a tetvektől. Petróleumot ajánlottak neki, amit akkor nehéz volt beszerezni. Valami petróleum-pótló folyadékkal kente be nővérem fejét, kendővel lekötötte, s bár nővérem sírt, hogy csípi, marja a bőrét, nem hagyta neki lemosni, csak másnap reggel. Akkorra teljesen felmarta a bőrét a folyadék. Hólyagok keletkeztek rajta. Ezután már mindketten sírtak, de szerencsére a tetvek végképp kipsztultak.

Alighogy nehezen elkezdődött az élet a faluban, jött a deportálás. Családunkat háborús bűnösneként, marhavagonokban Csehországba hurcolták el. Én már ott születtem. Két év után engedtek haza, de házunkban akkor már egy szlovák család lakott. Rokonoknál kellett meghúzni magunkat, amíg azok onnét el nem mentek.

Ezek után apám a közeli, Léva melletti kőbányába, Siklósra ment dolgozni. Nekünk földjeink nem voltak, de a bánya kiutalt a munkásoknak egy kis parcella földet, már aki igényt tartott rá. Apám is kapott. Munkatársai heccelték őt, hogy vajon minek az neki, lovai nincsenek, hogy fogja felszántani. Apám csak mosolygott, mondván, lesznek nekem lovaim.

Elment a falu bírójához és elmondta, lovakra lenne szüksége földje megművelésére. Kölcsön adná-e neki a lovait? A bíró egy szóra kölcsönadta.

Talán valami az eszébe jutott...?